

Karta Praw Osób Bezdomnych a realizacja metody Najpierw Mieszkanie w rozwiązywaniu problemu bezdomności w Gdańsku.

Piotr Olech

Wstęp

Gdańsk jako pierwsze miasto w Polsce przyjął Kartę Praw Osób Bezdomnych. Jest ona katalogiem podstawowych praw osób doświadczających bezdomności i zawiera zobowiązania do przestrzegania i poszanowania podstawowych uprawnień tej grupy społecznej. Rada Miasta Gdańsk podjęła uchwałę w tej sprawie 27 lutego 2020 roku. Karta podpisywana i wdrażana jest przez miasta europejskie. Jej projekt został przygotowany przez Housing Rights Watch i FEANTSA (European Federation of National Organisations Working with the Homeless) – europejskie organizacje pozarządowe zajmujące się rozwiązywaniem problemu bezdomności. Karta składa się z 11 punktów, które formułują najważniejsze prawa z punktu widzenia osób doświadczających bezdomności. Wdrażana jest w wielu miastach europejskich, w tym np. w Barcelonie.

Karta a kluczowe polityki miejskie

Z perspektywy realizacji różnych polityk publicznych w mieście Gdańsk, przyjęcie karty jest niezwykle istotne dla realizacji trzech kluczowych programów miejskich.

Po pierwsze, z perspektywy praw człowieka i zasady równych szans przyjęcie karty jest istotne dla realizacji Gdańskiego Modelu na rzecz Równego Traktowania przyjętego w 2018 roku. Karta bowiem w szerokim zakresie odnosi się do zasad równego traktowania a także tworzy mechanizmy identyfikowania i zgłaszania nieprawidłowości w systemie wspierającym osoby znajdujące się w kryzysie bezdomności. Pomimo tego, że sama bezdomność czy ubóstwo nie jest jedną z przesłanek polityki równego traktowania tj. płeć, wiek, pochodzenie etniczne i narodowość, orientacja seksualna, niepełnosprawność, wyznanie i światopogląd, miasto Gdańsk uznało jednak, że sam fakt doświadczania bezdomności może rodzić stereotypy, stygmatyzację, uprzedzenia i dyskryminację.

Po drugie, z perspektywy wdrażania Gdańskiego Programu Rozwiązywania Problemu Bezdomności na lata 2018-2023, uchwalenie karty jest realizacją zobowiązań przeprowadzenia szerokich konsultacji miejskich i wdrożenia polityki wzmacniającej prawa osób w sytuacji bezdomności. Oczywiście sama karta przesunęła ciężar realizacji usług wsparcia dla osób doświadczających bezdomności z systemu opartego na modelu charytatywnym i modelu odnoszącym się do potrzeb na system usług na rzecz realizacji uniwersalnych praw człowieka, w tym prawa do mieszkania. Przyjęcie Karty jest zatem praktycznym krokiem w kierunku zarówno zagwarantowania praw osobom w kryzysie bezdomności jak i działaniem ukierunkowanym na rozwiązanie problemu bezdomności.

Po trzecie, z perspektywy realizacji polityki mieszkaniowej w Gdańsku, przyjęcie karty ma fundamentalny wpływ na praktyczne wdrażanie Gdańskiego Programu Mieszkalnictwa Społecznego dla osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym przyjętego na lata 2016-2023. Niniejsza polityka integruje w Gdańsku obszar mieszkalnictwa i polityki

społecznej wprowadzając szerokie możliwości realizacji mieszkań wspomaganych i mieszkań ze wsparciem dla różnych grup osób doświadczających ubóstwa i/lub wykluczenia społecznego. Przyjęcie i wdrożenie karty praw osób doświadczających bezdomności, szczególnie przez odniesienie do prawa do mieszkania oraz prawa do wyjścia z bezdomności wprowadza możliwości udzielania pomocy mieszkaniowej wszystkim osobom znajdującym się w sytuacji bezdomności bez względu na ich „rokowania” czy „gotowość mieszkaniową”. Karta bowiem wyraźnie wskazuje, że „usługi umożliwiające dostęp do odpowiednich rozwiązań opartych na mieszkaniach muszą być dostępne dla wszystkich doświadczających bezdomności.”

Karta a Najpierw Mieszkanie

Niewątpliwie dyskusje wokół Karty Praw Osób Bezdomnych, partycypacyjny proces jej wypracowania a w końcu przyjęcie i wdrażanie jej miały kluczowy wpływ na rozpoczęcie realizacji w mieście Gdańsk projektu „Housing First - Najpierw Mieszkanie...” Szczególnie istotne jest tutaj odniesienie się do prawa do mieszkania oraz prawa do wyjścia z bezdomności. Dotychczas niezwykle rzadko problem podejmowano w ten sposób, że wyjście z bezdomności to prawo, a nie przywilej, na który trzeba sobie w jakiś sposób zasłużyć: na przykład przejść terapię, podjąć pracę, wejść w system wsparcia instytucjonalnego. Tu miasto Gdańsk przyjmując Kartę, wyraźnie mówi, że każdy i każda, bez względu na swoją sytuację ma prawo do wyjścia z bezdomności. A więc każdy i każda ma prawo nie tylko do pracownika socjalnego czy asystenta, ale i opcji mieszkaniowych. Bezdomność bowiem zaczyna się od problemów mieszkaniowych i powinna się kończyć na rozwiązaniach mieszkaniowych. W kontekście metody Najpierw Mieszkanie istotne są także prawa odnoszące się do godności i równego traktowania, bowiem osoby żyjące na ulicy doświadczają permanentnej dyskryminacji oraz przemocy – psychicznej i fizycznej, zarówno ze strony środowiska, jak i zewnętrznej – ze strony społeczeństwa, a także służb bezpieczeństwa. Osoby przebywające poza instytucjami takimi jak schroniska czy noclegownie niezwykle rzadko mają dostęp do rozwiązań mieszkaniowych a także szerszego wsparcia specjalistycznego. Dlatego eksperymentalny w Polsce program „Najpierw Mieszkanie” realizowany m.in. w Gdańsku ma oparcie na prawach a nie na uznaniowości. Nie najpierw praca, terapia czy leczenie psychiatryczne, a właśnie mieszkanie jako prawo każdego człowieka.

Realizacja Najpierw Mieszkanie

Projekt „Housing First - Najpierw Mieszkanie ...” realizowany jest od lipca 2019 roku w partnerstwie międzynarodowym we Wrocławiu, Warszawie i Gdańsku przez Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta Zarząd Główny we współpracy z partnerami Urzędem Miejskim Wrocławia, Urzędem Miejskim w Gdańsku, Urzędem Miasta Stołecznego Warszawa, Ogólnopolską Federacją na rzecz Rozwiązywania Problemu Bezdomności i Associao para o Estudo e Integrao Psicossocial (Portugalia). W Gdańsku rozpoczęcie realizacji projektu zbiegło się w czasie konsultacji i przygotowania do wdrażania Karty Praw Osób Bezdomnych. W praktyce karta została przyjęta w lutym 2020 roku a bezpośrednie działania kierowane do osób uczestniczących w projekcie wykorzystującym metodę Najpierw Mieszkanie rozpoczęły się od stycznia 2020 roku. Decyzja jednak o przygotowaniu projektu zapadła w 2018 roku, kiedy miasto ustanawiając Gdański Program Rozwiązywania Problemu Bezdomności

zdecydowało, że przeprowadzi zarówno pilotaż metody Najpierw Mieszkanie jak i podpisze Kartę Praw Osób Bezdomnych. Inicjatywa realizacji ogólnopolskiego projektu wdrażającego metodę Najpierw Mieszkanie pojawiła się w Gdańsku. Towarzystwo Pomocy najpierw zaprosiło do współpracy miasto Gdańsk, a następnie przy udziale miasta Gdańsk zaproszono partnerów z Warszawy i Wrocławia.

Projekt „Housing First - Najpierw Mieszkanie ...” realizowany jest przez organizację ogólnopolską jednak wdrożenie opiera się o organizacje lokalne. Lokalną organizacją we Wrocławiu współpracującą w zakresie wdrażania Najpierw Mieszkanie i realizacji pracy środowiskowej jest Fundacja Homo Sacer, realizującą między innymi inicjatywę MiserArt. Organizacją lokalną wspierającą wdrożenie metody w Warszawie jest Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta Koło Warszawa-Praga, natomiast w Gdańsku Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta Koło Gdańskie. Projekt współfinansowany jest ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój POWER, Oś priorytetowa: IV. Innowacje społeczne i współpraca ponadnarodowa.

Celem głównym projektu jest wdrożenie nowego rozwiązania o zasięgu ogólnopolskim, metody „Housing first – Najpierw Mieszkanie”, powstałej dzięki współpracy z partnerem zagranicznym z Portugalii, w obszarze rozwiązywania problemu bezdomności, uzależnień i zaburzeń psychicznych. Projekt obejmuje realizację działań współpracy ponadnarodowej: transfer, zaadaptowanie i wdrożenie kompleksowego rozwiązania oraz wymianę informacji i doświadczeń.

W okresie realizacji projektu wdrożono w Gdańsku, Warszawie i Wrocławiu nowe rozwiązanie w postaci metody Najpierw Mieszkanie (Housing First), zakładające zapewnienie usługi społecznej indywidualnego, stałego mieszkania (przygotowano, wyremontowano, wyposażono i uruchomiono 30 mieszkań), wraz z szerokim interdyscyplinarnym wsparciem (24 godziny przez 7 dni w tygodniu) osobom uzależnionym i zaburzonym psychicznie, jednocześnie długotrwale i chronicznie bezdomnym (powyżej 6 lat). We Wrocławiu zdecydowano się uruchomić 3 mieszkania z zasobów miasta, udostępnionych przez MOPS Wrocław, natomiast 7 mieszkań z zasobu prywatnego rynku najmu. W Gdańsku uruchomiono 10 mieszkań z zasobów miasta Gdańsk, udostępnionych przez Gdańskie Nieruchomości. W Warszawie z kolei uruchomiono 10 mieszkań z zasobów skarbu państwa, udostępnionych przez Zarząd Mienia Skarbu Państwa jednostkę organizacyjną m.st. Warszawy. Wsparcie zakłada pracę w nurcie redukcji szkód, wyboru i samostanowienia uczestników projektu a także zdrowienia i uzyskiwania dobrostanu psycho-fizycznego. Program zakłada pracę zarówno asystentów - indywidualnych pracowników wsparcia, pracowników socjalnych, psychoterapeutów czy psychiatrów.

W okresie realizacji projektu ze wsparcia skorzystały dotychczas (lipiec 2021) 42 osoby. Obecnie wsparciem objętych jest 35 osób, mieszkania utrzymują 33 osoby, 3 osoby zmarły, 4 osoby zostały usunięte z programu, dwie osoby pozostają poza mieszkaniem. Wszystkie osoby uczestniczące doświadczają problemów z uzależnieniem od środków psychoaktywnych oraz zaburzeń psychicznych. Wszystkie osoby uczestniczące w projekcie od wielu lat zamieszkiwały wrocławskie, warszawskie i gdańskie ulice, przestrzeń publiczną i miejsca niemieszkalne.

Pilotaż wdrażania metody Najpierw Mieszkanie

- Realizowany w okresie styczeń 2020 – wrzesień 2021
- 3 miasta – łącznie 30 mieszkań (Gdańsk, 10 mieszkań komunalnych; Warszawa, 10 mieszkań publicznych Skarbu Państwa, Wrocław - 3 mieszkania komunalne i 7 mieszkań z rynku prywatnego).
- Wsparcie lokalne: TPBA Warszawa, TPBA Gdańsk, Homo Sacer (MiserArt).
- Regularne mieszkanie z kontraktem/umową użyczenia (czas nieokreślony na uczestnictwo).
- Uczestnicy płacą rozsądne kwoty ze swoich dochodów (do 30%) na koszty mieszkaniowe – program przygotowany na całkowite koszty utrzymania mieszkań.
- Warunki zamieszkania - cotygodniowe spotkania, co dwa tygodnie w mieszkaniu, przestrzeganie ogólnych zasad dotyczących wynajmowania lokalu i zachowania miru sąsiedzkiego.
- System wsparcia ICM – intensywne zarządzanie przypadkiem, w kierunku hybrydowym (ACT – asertywne wsparcie w środowisku) – asystenci/teki, pracownicy/ce socjalni/e (etatowi); zlecenia – psychoterapeuta/ka, psychiatra, lekarz/ka, pielęgniarka/arz, doradca/czyni zawodowy/a. Dodatkowo usługi opiekuńcze, złota rączka. Usługi dostępne w środowisku.

Podejście Najpierw Mieszkanie oparte jest na założeniu, że w przypadku osób uzależnionych i z zaburzenia psychicznymi, doświadczających bezdomności, pierwszą i najważniejszą potrzebą jest uzyskanie własnego, stabilnego zamieszkania a problemy mogą być rozwiązywane po uzyskaniu mieszkania. Szczególnie problemy uzależnienia powinny być rozwiązywane w bezpiecznej i stabilnej przestrzeni. Cele metody Najpierw Mieszkanie ukierunkowane są na 4 kwestie, utrzymanie i stabilność mieszkaniową, zdrowienie i dobrostan, integrację społeczną i efektywność kosztową.

Realizacja pilotażu w Gdańsku.

Wszystkie osoby uczestniczące w Najpierw Mieszkanie w Gdańsku doświadczają długoterminowej i chronicznej bezdomności (powyżej 6 lat), rekrutują się przede wszystkim z przestrzeni publicznych, ulicy i miejsc niemieszkalnych, doświadczają uzależnień i/lub zaburzeń psychicznych w tym:

- Zaburzenia neurorozwojowe (organiczne zaburzenia psychiczne).
- Zaburzenia psychotyczne.
- Zaburzenia afektywne/ nastroju (tu: depresja, CHAD, nieokreślone).
- Zaburzenia nerwicowe i psychosomatyka (zaburzenia lękowe, stres – tu m.in. PTSD, zaburzenia bólowe).
- Zespoły behawioralne związane z zaburzeniami fizjologicznymi i czynnikami fizycznymi (tu: zaburzenia jedzenia, zaburzenia snu, zaburzenia seksualne i tożsamości płciowej (zab. substancji bez uzależnienia etc.).
- Zaburzenia osobowości i zachowania (depresje osobowościowe – lekooporne; samobójstwa; zaburzenia kontroli impulsów - np. patologiczny hazard, kleptomania; uszkodzenia ciała; niezdolność do utrzymywania bliskich, stabilnych i satysfakcjonujących związków; antyspołeczność, itd.).
- Zaburzenia psychiczne i zachowania wynikające z uzależnienia (behawioralne oraz związane z używaniem substancji psychoaktywnych).

Problem uzależnienia lub współuzależnienia dotyczy obecnie wszystkich osób uczestniczących.

W chwili obecnej (lipiec 2021) w Gdańsku w projekcie uczestniczy 11 osób (6 kobiet, 5 mężczyzn) z czego 10 osób pozostaje w mieszkaniach. Dotychczas (od stycznia 2020) uczestniczyło łącznie 15 osób. 4 osoby zostały usunięte z programu, w tym jedna osoba zmarła. Jedna osoba uczestnicząca objęta wsparciem społecznym, pozostaje poza mieszkaniem.

Wsparcie w Gdańsku realizowane jest przez:

- 2 asystentów (doświadczone osoby w pracy z osobami wykluczonymi społecznie) – pełne etaty
- Pracownika socjalnego z Ośrodka Pomocy Społecznej
- Lidera zespołu pełniącego obowiązki wsparcia merytorycznego oraz asystenta.
- Opiekuna mieszkań odpowiedzialnego za zarządzanie i administrowanie mieszkaniem
- Psychoterapeutkę
- Lekarza psychiatrę
- Doradczynię zawodową
- Pielęgniarkę
- Złotą rączkę

We wrześniu 2021 roku kończy się okres współfinansowania projektu ze środków europejskich w zakresie wsparcia osób uczestniczących i utrzymania mieszkań. Jednocześnie warunkiem realizacji projektu było wdrożenie metody Najpierw Mieszkanie w system polityki społecznej miasta Wrocławia, Warszawy i Gdańska. Koniecznym jest także dalsze wdrażanie projektu Najpierw Mieszkanie w kontekście wspierania osób uczestniczących a także zapewnienie trwałości rezultatów projektu w kontekście przeprowadzonych adaptacji i wyposażenia mieszkań. Projekt przewiduje finansowanie działań Najpierw Mieszkanie przez samorząd terytorialny od października 2021 do marca 2023 roku.

W związku z wielowymiarowym charakterem działań Najpierw Mieszkanie zaproponowano umocowanie projektu w związku z realizacją wielu społecznych strategii i programów miasta Gdańska, w tym:

- Program Operacyjny Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska do 2023
- Gdańska Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030
- Gdański Program Mieszkalnictwa Społecznego dla osób/rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym na lata 2016-2023
- Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Miasta Gdańska na lata 2020-2024
- Model na rzecz Równego Traktowania
- Gdańska Karta Praw Osób Bezdomnych
- Gdański Program Rozwiązywania Problemu Bezdomności 2018-2023
- Gdański Program Ochrony Zdrowia Psychicznego 2016-2023
- Wieloletni Ramowy Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii dla Gminy Miasta Gdańska na lata 2021-2025

- Szczegółowy Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii dla Gminy Miasta Gdańska na rok 2021
- Wieloletni i roczny program współpracy Miasta Gdańska z organizacjami pozarządowymi

Miasto Gdańsk przygotowuje obecnie proces utrzymania wdrażania oraz zachowania trwałości metody Najpierw Mieszkanie, kontynuując funkcjonowanie mieszkań oraz usług wsparcia w nich realizowanych.

Uzasadnienie dla metody Najpierw Mieszkanie w Gdańsku.

Zaburzenia i choroby psychiczne a także uzależnienia stanowią jedną z głównych przyczyn długotrwałej i chronicznej bezdomności osób przebywających w miejscach niemieszkalnych i przestrzeni publicznej. Samo doświadczenie bezdomności jednocześnie znacząco pogarsza stan psychiczny osób, w przypadku zaś osób już doświadczających zaburzeń i chorób psychicznych sytuacja ta potęguje trudności i jednocześnie uniemożliwia leczenie.

W Gdańsku funkcjonuje znaczna grupa osób doświadczających bezdomności chronicznej (w tym osoby powyżej 6 lat w bezdomności), która z powodu zaburzeń psychicznych i długotrwałego uzależnienia od alkoholu a także innych środków psychoaktywnych, pozostaje w przestrzeni publicznej i miejscach niemieszkalnych. Osoby te nie chcą a przede wszystkim nie potrafią, głównie ze względu na uzależnienia i zaburzenia psychiczne, korzystać z istniejącej w Gdańsku oferty wsparcia instytucjonalnego. Osoby te albo w ogóle nie korzystają z istniejącej sieci placówek (noclegownie, schroniska), albo są nieustannie usuwane z placówek, bowiem nie potrafią utrzymać abstynencji (wymóg wszystkich instytucji) lub nie potrafią funkcjonować w grupie i instytucji. Osoby doświadczające szczególnie zaburzeń psychotycznych np. schizofrenii paranoidalnej nie ufają innym osobom i nigdy nie skorzystają z placówki, gdzie muszą przebywać w grupowych pokojach z nieznanymi sobie osobami.

Realizowany model schodkowy (drabinkowy) w systemie wsparcia dla osób doświadczających bezdomności w Gdańsku, w kontekście tej specjalnej grupy osób jest nieefektywny. Tymczasem sytuacja bezdomności ulicznej jest bezpośrednim zagrożeniem zdrowia i życia osób. W grupie tej odnotowywana jest znaczna liczba interwencji Policji, Straży Miejskiej, Pogotowia Ratunkowego czy Szpitalnych Oddziałów Ratunkowych. Wszystkie osoby przebywające w miejscach niemieszkalnych obejmowane są wsparciem streetworkerów pracujących w Gdańsku. Ulica z jednej strony degradowe zdrowie fizyczne i psychiczne osób doświadczających bezdomności, z drugiej strony przyczynia się do wysokiego odsetka śmiertelności osób na ulicy. Paradoksalnie osoby na ulicy, pomimo największych potrzeb i najtrudniejszej sytuacji, mają najmniej dostęp do oferty pomocy, wykluczone są bowiem z dostępu do placówek gwarantujących schronienie czy mieszkań wspomaganych. Osobom w miejscach niemieszkalnych najtrudniej jest także podjąć leczenie i terapię uzależnień. Grupa osób w przestrzeni publicznej pozbawiona jest także dostępu do informacji a także jakichkolwiek form edukacji w zakresie uzależnień.

W kontekście tej specjalnej grupy osób uzależnionych i zaburzeniami psychicznymi w sytuacji chronicznej i ulicznej bezdomności, na świecie i w Polsce rekomendowane jest wdrożenie

innowacyjnej metody pracy Housing first czyli Najpierw Mieszkanie. Miasto Gdańsk identyfikując te szczególne potrzeby podjęło się przetestowania metody Najpierw Mieszkanie a po zakończeniu pilotażu zobowiązało się umocować niniejszą metodę w realizacji swoich polityk publicznych.

O metodzie Najpierw Mieszkanie

Metoda Najpierw Mieszkanie w języku angielskim Housing First. "Najpierw mieszkanie to prawdopodobnie najważniejsza innowacja w usługach kierowanych do osób w kryzysie bezdomności w ostatnich 30 latach. Opracowany przez dra Sama Tsemberisa w Nowym Jorku model najpierw mieszkanie okazał się niezwykle skuteczny w trwałym rozwiązywaniu problemu bezdomności osób wymagających najintensywniejszego wsparcia w USA, Kanadzie oraz kilku krajach Europy.

Metodę najpierw mieszkanie stworzono z myślą o osobach, które bez intensywnej pomocy nie są w stanie wyjść z bezdomności. Grupami docelowymi tego modelu są więc osoby doświadczające bezdomności z poważnymi zaburzeniami i chorobami psychicznymi, nadużywające alkoholu i innych substancji psychoaktywnych, a także osoby w złej kondycji zdrowotnej oraz cierpiących wskutek chorób i niepełnosprawności ograniczających ich codzienne funkcjonowanie. Metoda najpierw mieszkanie okazała się skuteczna także w przypadku osób doświadczających długoterminowej lub powtarzającej się cyklicznie bezdomności, które, oprócz zapotrzebowania na inne rodzaje wsparcia, często nie posiadają żadnego oparcia społecznego, tj. możliwości uzyskania pomocy ze strony rodziny czy przyjaciół oraz są wykluczone ze swoich społeczności. W USA i Kanadzie metoda najpierw mieszkanie jest także stosowana w pomocy rodzinom oraz młodzieży w kryzysie bezdomności.

Filozofia najpierw mieszkanie zawsze traktuje mieszkanie jako punkt początkowy procesu wsparcia, a nie jego cel końcowy. Zapewnienie mieszkania (housing) zawsze ma miejsce najpierw (first), przed podjęciem jakichkolwiek innych czynności, stąd nazwa – najpierw mieszkanie (housing first). Usługa najpierw mieszkanie skupia się więc na niezwłocznym zapewnieniu stabilnego zamieszkania, we własnym domu, jako część społeczności lokalnej. Skupia się także na poprawie sytuacji zdrowotnej, ogólnego dobrostanu, a także na poprawie funkcjonowania lokalnych sieci wsparcia socjalnego dla osób doświadczających bezdomności, z którymi wymagana jest interakcja. Jest to więc podejście krańcowo odległe od usług, które starają się doprowadzić osoby w kryzysie bezdomności wymagające najintensywniejszego wsparcia do stanu „gotowości mieszkaniowej” przed zapewnieniem stałego miejsca zamieszkania. Niektóre z istniejących modeli usług dla osób w kryzysie bezdomności wymagają od klienta abstynencji, zaangażowania w leczenie uzależnień oraz treningu samodzielnego zamieszkania przed przyznaniem stałego mieszkania. W tych modelach mieszkanie jest ostatnim szczeblem wsparcia (housing last).

Metodę najpierw mieszkanie opracowano z myślą o zapewnieniu osobom w kryzysie bezdomności możliwie największego stopnia wyboru oraz kontroli. Klienci programów najpierw mieszkanie są aktywnie zachęceni do redukcji szkód związanych z alkoholem i innymi substancjami psychoaktywnymi oraz podejmowania leczenia uzależnień, jednak nie jest to wymogiem udziału w programie. Inne usługi kierowane do osób w kryzysie bezdomności, w tym tzw. model schodkowy (lub drabinkowy), często wymagają od tych osób poddania się

leczeniu oraz utrzymywania abstynencji przed przyznaniem mieszkania, a także zakładają możliwość usunięcia klienta z mieszkania w przypadku niewypełniania tych wymogów.”¹

Cele Najpierw Mieszkanie

1. Stabilność i bezpieczeństwo mieszkaniowe
2. Zdrowienie i dobrostan psychiczny i fizyczny
3. Integracja społeczna

Zasady Najpierw Mieszkanie

1. Mieszkanie jest prawem człowieka
2. Wybór i kontrola dla użytkowników usług
3. Oddzielenie mieszkania od leczenia
4. Orientacja na powrót do dobrostanu
5. Redukcja szkód
6. Aktywne zaangażowanie bez przymusu
7. Planowanie zorientowane na człowieka
8. Elastyczne wsparcie tak długo, jak jest potrzebne

Grupy docelowe

Osoby uczestniczące

- Osoby długotrwale i chronicznie doświadczające bezdomności. Osoby przede wszystkim z przestrzeni miejsc niemieszkalnych/publicznej.
- Osoby doświadczające bezdomności z zaburzeniami psychicznymi i/lub uzależnione od alkoholu/innych środków psychoaktywnych.
- Osoby w sytuacji bezdomności – z ostatnim meldunkiem z gminy lub gmina jako centrum życiowe.
- Osoba chce współpracować z zespołem, ale bez warunków wstępnych, typu branie leków, zachowanie abstynencji czy rozwiązanie problemów zdrowotnych lub zawodowych.
- Program wykorzystuje podejście redukcji szkód w używaniu substancji psychoaktywnych (nie wymaga abstynencji i pracuje nad ograniczeniem negatywnych konsekwencji używania).

Podsumowanie

Wdrożenie i praktyczna realizacja metody Najpierw Mieszkanie jest wymiernym przykładem jak działa przyjęcie w Gdańsku Karty Praw Osób Bezdomnych. Oparcie polityki rozwiązywania problemu bezdomności na prawach, w tym prawie do mieszkania i prawie do wychodzenia z bezdomności daje przestrzeń do wspierania osób dotychczas wykluczonych z dostępu do opcji mieszkaniowych. Osoby znajdujące się w sytuacji długoterminowej i chronicznej bezdomności, jednocześnie doświadczające zaburzeń psychicznych i uzależnień mają możliwości realizacji procesu wyjścia z bezdomności opartego o ich wybór i samostanowienie. Podmiotowość tutaj budowana jest o przyjazne, ekologiczne i środowiskowe rozwiązania w lokalnych społecznościach a nie rozwiązania oparte o

¹ Nicholas Pleace, Najpierw mieszkanie w Europie – poradnik, red. tłum. Jakub Wilczek, Ogólnopolska Federacja na rzecz Rozwiązywania Problemu Bezdomności, Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta, 2020

instytucje. Metoda Najpierw Mieszkanie tworzy zatem przestrzeń do realizacji prawa do mieszkania a także godnego traktowania. Opcje mieszkaniowe realnie możliwe są dla wszystkich osób znajdujących się w kryzysie bezdomności. Oczywiście, warunkiem nie zawsze koniecznym i niezbędnym do realizacji metody Najpierw Mieszkanie jest przyjęcie i wdrażanie Karty Praw Osób Bezdomnych. Jednak jak pokazuje gdańskie doświadczenie, z pewnością karta praw przygotowuje odpowiedni grunt w wymiarze prawnym, organizacyjnym, społecznym i psychologicznym do urzeczywistnienia idei stojących za metodą Najpierw Mieszkanie.